

Maggie O'Farrellová

**PORTRÉT
NOVOMANŽELKY**

Přeložila
Tereza Marková Vlášková

argo

Maggie O'Farrellová

PORTRÉT NOVOMANŽELKY

Z anglického originálu *The Marriage Portrait*,
vydaného nakladatelstvím Tinder Press v Londýně v roce 2022,
přeložila Tereza Marková Vlášková.

Redigovala Anežka Dudková.

Obálku Johna Galla s použitím detailu portrétu
Lucrezie di Cosimo de' Medici

od Agnola Bronzina pro české vydání upravil,
grafickou úpravu navrhl a sazbu zhotovil Pavel Růt.

Odpovědná redaktorka Hana Zahradníková.

Jazyková korektura Soňa Čapková.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
argo@argo.cz, www.argo.cz, roku 2023 jako svou 5288. publikaci.

Vytiskla tiskárna Těšínské papírny.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-4185-6

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas

Sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

Tel.: 226 519 383

E-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Mary-Anne a Victorii

Ten portrét na stěně, to je má minulé vévodkyně
A vypadá, jak by živá byla

Robert Browning, „Má minulé vévodkyně“

[Půvabné paní se] musí řídit přáními, libůstkami
a rozkazy otců, matek, bratří a manželů, stráví
většinu času zavřené do čtyř stěn svých světnic.
Zde pak sedávají nečinně, a ať chtějí, nebo ne-
chtějí, převalují se jim v hlavách všelijaké my-
šlenky, jež nemohou být všecky veselé.

Giovanni Boccaccio, *Dekameron*

Historická poznámka

V roce 1560 odjela patnáctiletá Lucrezia di Cosimo de' Medici z rodné Florencie coby novomanželka Alfonse II. d'Este, vévody z Ferrary.

O necelý rok později zemřela.

Za oficiální příčinu úmrtí byl označen „skvrnitý tyfus“, kolovaly však zvěsti o tom, že ji zavraždil manžel.

Samota v pustině

Fortezza poblíž Bondena, 1561

Lukrécie usedá k dlouhé tabuli, vyleštěné tak, že se v ní všechno odráží jako na vodní hladině, a prostřené včetně pohárů otočených nožičkou nahoru a věnce z jedlových větývek. Manžel následuje jejího příkladu, navzdory zvyklostem si však přisedá k ní, tak blízko, že by mu mohla položit hlavu na rameno, kdyby se jí zachtělo; připravuje si ubrousek do klína, urovnává nůž a přisouvá svíčku blíž, když vtom Lukrécii v prazvláštním okamžiku prozření, jako by jí někdo nastrčil před oči barevná sklička, nebo je snad naopak odstranil, dojde, že se jí manžel chystá zabít.

Je jí šestnáct let, nejsou svoji ani rok. Většinu dne strávili v sedle, využili to málo světla, jež bývá v tuhle roční dobu k dispozici, a s rozedněním vyrazili z Ferrary na dalekou cestu na severozápad provincie, na lovecký zámek – aspoň tak jí to tvrdil.

Ale tohle přece lovecký zámek není, řekla by mu byla nejradši, když dorazili k cíli: k vysoké a rozlehlé budově z černého kamene, z jedné strany lemované hustým hvozdem a z druhé točitými meandry řeky Pád. Nejradši by se byla otočila v sedle a zeptala se: Proč jste mě sem vzal?

Neřekla však ani slovo, nechala svoji kobyly, aby následovala jeho koně po pěšině, mezi stromy, z nichž kapalo, a po obloukovitém

mostě až na nádvoří té zvláštní pevnosti s půdorysem ve tvaru hvězdy, kde ji ihned zarazilo, že nikde není pomalu ani noha.

Koně nechali odvést do stájí, on si stoupl zády k ohni plápolajícímu v krbu, aby ji mohl pozorovat, jak odkládá promočený plášť a klobouk, a zatímco teď gestem vyzývá venkovské sloužící, ať vystoupí ze stínů při stěnách síně a nandají jim na talíře, nakrájejí chléb, nalijí víno do pohárů, jí se zničehonic vybaví slova její švagrové, pronesená ochraptělým šeptem: Odnese to vy.

Sevře okraj talíře. Jistota, že ji hodlá sprovodit ze světa, se vedle ní jakoby zhmotnila, asi jako kdyby na područce její židle přistál černý dravec.

To proto se zčistajasna rozhodl zamířit na tuhle samotu v pustině. Odvezl ji sem, do téhle kamenné pevnosti, aby ji zavraždil.

V ohromení jí vylétne duše z těla a ona má co dělat, aby se nerozesmála – vznáší se u klenutého stropu, shlíží na ně dva, jak si tam sedí u stolu a krmí se vývarem a posoleným chlebem. Vidí, jak se k ní manžel naklání, pokládá jí prsty na holé zápěstí a něco jí říká; vidí samu sebe, jak přikyvuje, polyká sousto a krátce rozpráví o cestě, která vedla zajímavou krajinou, jako by mezi nimi bylo všechno v pořádku, jako by to byla obyčejná večere, po níž se odeberou na lože.

Ve skutečnosti, pomyslí si, stále se vznášejíc u studeného, opočeného kamenného stropu, byla cesta ze dvora nezáživná, vedla mezi umrzlými strnisky a jí se zdálo, že se snad obloha samým vyčerpáním pod tíhou mraků prověšuje až ke korunám holých stromů. Manžel vyrazil poklusem – kilometr za kilometrem nadskakovala v sedle, záda jí bolela a stehna měla od mokrých punčoch rozedřená do krve. Prsty, v nichž svírala oštěž, jí i přes rukavice zateplené veverčím kožíškem ztuhly zimou a kobyle po chvíli obalil hřívu led.

Před ní jel manžel, za ní dva gardisté. Jakmile město ustoupilo volné krajině, Lukrécie by koně nejradši pobídla ostruhami, zabořila mu je do slabin, aby kopyta po kamení i půdě jen létala, aby tu rovinnou nížinu nechala co nejdřív za zády, ale věděla, že nesmí, že její místo je za manželem, případně po jeho boku, vyzve-li ji k tomu, a tak celou věčnost jenom klusali.

Když teď sedí u stolu, tváří v tvář muži, který ji nejspíš zabije, lituje, že to neudělala, že kobylu nepobídla k trysku. Lituje, že kolem něj neprosvištěla se škodolibým chechotem nehodným dámy, až by za ní vlály vlasy a plášť a od kopyt stříkalo bahno. Lituje, že nestočila otěže k těm kopcům v dáli, kde by se byla mohla ztratit mezi skalistými průrvami a vrcholky a on už by ji nikdy nenašel.

Manžel se opírá lokty o stůl po obou stranách talíře a vypráví jí, že na tenhle lovecký zámeček – a nedá s tím pokoj a nedá – jezdil jako malý, otec ho sem prý brával na lov. Vypráví jí, jak ho otec nutil trénovat lukostřelbu na terč přidělaný na stromě, až mu krvácely prsty, a ona poslouchá. Přikyvuje a na příslušných místech soucitně mručí, ačkoliv by se mu ze všeho nejraději zadívala do očí a řekla: Víím, co máte za lubem.

Překvapila by ho tím, rozhodila? Má ji za nevinnou, nezkušenou ženušku, které pomalu ještě teče mlíko po bradě? Ona ho má přečteného. Jak pečlivě, jak svědomitě to na ni navlékl, oddělil ji od ostatních, postaral se, aby její dvorní dámy nechali ve Ferrare a ona zůstala sama, aby s nimi nebyl nikdo z *castella*, jen oni dva, dvojice strážných za dveřmi a hrstka místních, kteří jim posluhují.

Jak to provede? Hlásek v hlavě ji pobízí, ať se ho na to zeptá. Nožem v temné chodbě? Vlastníma rukama kolem jejího hrdla? Postará se, aby spadla z koně a vypadalo to jako nehoda? Takové scénáře by byly přesně jeho styl, tím si je jistá. Kdyby mu měla poradit, řekla

by mu, ať si dá záležet, její otec by vrahovi své dcery žádnou shovívavost neprokázał.

Odloží pohár; zpupně zvedne bradu; obrátí se na svého manžela, Alfonse, vévodu z Ferrary, a vyčkává, co se bude dít dál.

Nešťastné okolnosti Lukrécieina početí

Palazzo, Florencie, 1544

Eleonora bude v pozdějších letech hořce litovat toho, jak došlo k početí jejího pátého potomka.

Představte si Eleonoru na podzim roku 1544: nachází se v mapovně florentského paláce, zblízka si prohlíží jistou mapu (trpí mírnou krátkozrakostí, ale nikomu by to nepřiznala). Její dvorní dámy se drží zpátky, stojí tak blízko u okna, jak to jen jde – je sice září, ale ve městě panuje vedro k zalknutí. Uzavřené nádvoří hluboko pod okny jako by vzduch snad vytápělo, z kamenného obdélníkového prostoru k oknu stoupají další a další vlny horka. Nebe je jako vymetené a nepohne se na něm ani mráček, s hedvábnými závěsy si nepohrává vánek, vlajky na hradbách paláce visí zplihle a povadle. Dvorní dámy se ovívají vějíři, otírají si čela kapesníky a neslyšně vzdychají – do jedné jim běží hlavou, jak dlouho tady, v tomhle dřevem obloženém salonku, asi ještě budou muset stát, jak dlouho asi ještě Eleonora bude chtít studovat tu mapu a co je na ní u všech všudy tak zajímavého.

Eleonora přejíždí očima po Toskánsku zachyceném stříbrnou tužkou: po vrcholcích kopců, úhořovitě se vinoucích řekách, členitém pobřeží táhnoucím se k severu. Přelétne pohledem po spletenci cest, které člověka dovedou do Sieny, Livorna a Pisy. Je si až moc dobře vědomá, jak nevšední a nedocenitelnou je ženou: pyšní se nejen tělem,

kteří dokáže přivést na svět pěknou řádku následníků, ale také krásnou tvář, čelem jako vyřezaným ze slonoviny, tmavě hnědýma očima posazenýma daleko od sebe a rty, jimž sluší jak úsměv, tak našpulení. A navrch jí to rychle a neúnavně myslí. Na rozdíl od většiny žen si pod těmi čárami na mapě umí představit pole porostlá obilím, terasovité vinice, polní plodiny, statky, ženské kláštery, pachtýře odvádějící daně.

Odloží mapu, její dvorní dámy se za šustění sukní připravují na odchod do některé z lépe odvětrávaných komnat, jenže ona se chopí další mapy. Důkladně si prohlíží kousek vnitrozemí hned vedle pobřeží – vypadá to, že tahle část mapy zůstává nepopsaná, s výjimkou pár nevýrazných, nepravidelných vodních ploch.

Jestli Eleonora něco nesnese, pak rozhodně bezúčelnost. Co převzala vládu nad palácem, dočkaly se všechny místnosti, chodby i předpokoje rekonstrukce a jasně vymezeného účelu. Každý centimetr dříve holé omítky se teď pyšní zdobností a krásou. Nepřichází v úvahu, aby její děti, služebné či dvorní dámy zahálely byt' jen minutu. Od okamžiku, kdy otevřou oči, do chvíle, kdy znovu ulehnou na polštář, se jejich dny řídí rozvrhem, který jim vlastnoručně připravila. Sama se neustále něčemu věnuje, pokud zrovna nespí: píše dopisy, bere hodiny cizích jazyků, plánuje, sepisuje seznamy, dohlíží na péči o děti a jejich vzdělávání.

V hlavě se jí začnou rodit přehršle nápady, jak by se taková blata dala využít. Musejí je vysušit. Ale kdeže, musejí je zavlažit. Budou tam pěstovat polní plodiny. Postaví tam město. Vybudují tam kaskádu rybníků, na chov ryb. Nebo akvadukt nebo –

Z přemýšlení jí vytrhne otevírání dveří a nárazy těžkých bot o podlahu, v sebevědomém, rozhodném rytmu. Neotočí se, jen se usměje, nakloní si mapu na světlo a sleduje, jak sluneční paprsky ozařují hory, města a pole.

Jedna ruka jí přistane v pase, druhá na rameni. Na krku ucítí neza-měnitelné škrábání vousů a vlhkost přitisknutých rtů.

„Copak to děláte, včeličko moje pilná?“ zašeptá jí manžel do ucha.

„Přemýšlím nad touhle půdou,“ odpoví, aniž odloží mapu, „tady, kousek od moře, vidíte?“

„Hmm,“ zahuhlá manžel, obejmě ji jednou rukou kolem pasu, zaboří jí obličej do drdolu a uvězní ji mezi svým tělem a tvrdým okrajem stolu.

„Kdybychom ji vysušili, možná by se nám ji povedlo nějak zužitkovat, buď bychom ji mohli obdělávat, nebo na ní začít stavět a—“ odmlčí se uprostřed věty, protože manžel zápolí s jejími suknicemi, vykasává je, aby mohl dlaní nerušeně vyjet od kolene nahoru po stehně a ještě výš, mnohem, mnohem výš. „Cosimo!“ okřikne ho šeptem, ale nemusí si dělat starosti, dvorní dámy už se totiž šourají na chodbu, s lemy šatů klouzajícími po podlaze, a stejně tak odcházejí i Cosimovi pobočníci, všichni se mačkají u dveří a nemohou se dočkat, až budou pryč.

Dveře se za nimi zavřou.

„Je tam mizerné ovzduší,“ pokračuje Eleonora ve výkladu a drží mapu v bílých, špičatých prstech, jako by se nic nedělo, jako by za ní nikdo nestál a nepokoušel se jí prodrat pod vrstvy spodniček, „nezdravé a páchne to tam, a kdybychom to tam —“

Cosimo ji otočí čelem k sobě a mapu jí vezme z rukou. „Ano, miláčku,“ řekne a jemně ji přinutí zacouvat ke stolu, „cokoliv řeknete, cokoliv budete chtít.“

„Ale Cosimo, jenom se podívejte —“

„Později.“ Odhodí mapu na stůl, potom na něj vysadí manželku a už jí zdvihá vrstvy sukní a spodniček. „Později.“

Eleonora si odevzdaně povzdychne a přimhouří oči jako kočka. Je jí jasné, že nemá smysl pokoušet se přesměrovat jeho pozornost někam jinam. Přesto ho chytí za ruku. „Slibujete?“ naléhá na něj.

„Slibte mi to. Dostanu vaše svolení, abych s tou půdou mohla naložit podle svého?“

Snaží se jí vykrotit ruku ze sevření. Je to jenom přetvářka, hra, to vědí oba. Cosimo má ruku dvakrát širší než ona. Klidně by z ní mohl na místě servat šaty, s jejím souhlasem i bez, kdyby byl jiného založení.

„Slibuju,“ ujistí ji, pak ji políbí a ona ho pustí.

Podvolí se mu a přitom jí běží hlavou, že tohle mu nikdy neodmítla. A nikdy neodmítne. V jejich manželství existuje řada oblastí, v nichž ho má omotaného kolem prstu, mnohem účinněji než jiné ženy podobného postavení. Vidí to tak, že neomezený přístup k jejímu tělu představuje malou cenu za všechno to, v čem jí manžel přenechává svobodu a rozhodné slovo.

Už má čtyři děti – a plánuje jich ještě víc, kolik jich s ní jenom manžel bude schopn zplodit. Početná vládnoucí rodina je nutnost, má-li provincie stabilně vzkvétat po dlouhá léta. Než se vzali, hrozilo této dynastii, že vymře, stane se pouhou historií. A teď? Cosimo má jistou svoji svrchovanost, provincie své postavení. Díky ní si už nyní hrají v dětském pokoji dva mužští následníci, jimž se dostane patřičné výchovy, aby jednou mohli vystřídat svého otce, a dvě dívky, jež mohou provdat za potomky jiných vládnoucích rodin.

Na tuto myšlenku se soustředí, chce totiž znovu počít, a navíc se nechce dál zaobírat tím nekřtěnátkem, o které loni přišla. Nemluví o tom, nikomu se s tím nesvěřila, dokonce ani svému zpovědníkovi, ale ta drobounká perleťově šedá tvářička a sevřené pěstičky jí stále straší ve snech, touží po nich a chce je, i v tuhle chvíli, zůstala v ní po nich díra. Soudí, že v tomto případě bude nejlepším lékem na utajovanou melancholii co nejdříve přivést na svět další miminko. Musí znovu otěhotnět, tím se všechno napraví. Je fyzicky

zdatná a plodná. Ví, že jí toskánští poddaní přezdívalí „La Fecundissima“, a to zcela právem: rození dětí pro ni vůbec nejsou taková pekelná muka, jak jí odmalička vtloukali do hlavy. Do manželství si s sebou z otcova domu přivedla Sofii, svoji chůvu, a ta se jí teď stará o děti. Ona sama je mladá, je krásná a manžel ji miluje, zachovává jí věrnost a udělal by pro ni cokoliv. Hodlá ten dětský pokoj v podkroví zaplnit, hodlá do něj nasázet jednoho následníka vedle druhého, hodlá rodit, rodit a rodit. Co by ne? Už žádné miminko se neprodere na svět dřív, než nadejde ten správný čas – už to nedovolí.

Cosimo navzdory vedru v Sala delle Carte Geografiche neunavíteně pokračuje v činnosti, jeho pobočníci a Eleonořiny dvorní dámy malátně vyčkávají ve vedlejší místnosti, nakažlivě zívají a vyměňují si zemdlené pohledy a Eleonora zatím vytěsňuje z mysli vzpomínky na zemřelé miminko a znovu se zaměří na blata, plachtí nad tavným rákosím, kosatci a trsy suché trávy. Propléta se mlhou a bažinnými výpary. Před očima jí vyvstávají stroje a potrubí, jež místo zbaví veškeré vlhkosti, mokra a vůbec všeho nechtěného. Vyvstává před ní bohatá úroda, dobře živený dobytek a vesnice plné ochotných, vděčných poddaných.

Položí manželovi, který se pomalu propracovává ke své slastné chvíli, ruce na ramena, a zadívá se na mapy na protější zdi: antické Řecko, Byzantská říše, rozlehlá Římská říše, nebeská souhvězdí, nezmapovaná moře, skutečné i vybájené ostrovy, hory, jejichž vrcholky mizí v hromech a blescích.

Sotva může tušit, že právě dělá chybu, že by měla zavřít oči a začít se soustředit na dění v mapovně, na své manželské povinnosti, svého silného a pohledného manžela, který po ní i po tolika letech pořád touží. Jak mohla vědět, že dítě zrozené z tohoto styku bude

jiné než všechny ostatní, jiné než její od přírody miloucí a umírnění potomci? V danou chvíli je tak snadné zapomenout na to, co vše se z matky do dítěte vtiskává. Později se bude proklínat, že se nechala rozptýlit, že tomu nevěnovala pozornost. Vždyť to, že povahu dítěte určují matčiny myšlenky v okamžiku početí, jí vtloukali do hlavy jak její lékaři, tak kněží.

To už ale bude pozdě. Její mysl je momentálně neukotvená, nezrocená, poletuje si, kde se jí zachce. Eleonora si prohlíží mapy, krajiny, nedotčenou přírodu.

Cosimo, velkovévoda z Toskánska, vše jako obvykle zakončí mručivým zalapáním po dechu, něžně k sobě svoji ženu přivine a ona mu, s dojetím i jistou úlevou (přece jenom je opravdu horko), dovolí, aby jí pomohl seskočit ze stolu. Zavolá na své dvorní dámy, aby ji doprovodily do jejích komnat. Ráda by si teď dopřála mátový čaj, siestu a snad i čistou spodničku, oznámí jim.

Když jí o devět měsíců později vloží do náručí miminko, které křičí, svíjí se a pokaždé se vykrouťe ze zavinovačky, dítě, které nespočine, neusne a neutiší se, pokud není neustále v pohybu, dítě, které sem tam vezme na pár minut na milost prso kojné – pečlivě vybrané Sofii –, ale na to, aby se najedlo pořádně, prostě v klidu nezůstane, dítě s otevřenýma očima, nepřetržitě, jako by po čemsi pátralo v dáli, prostoupí Eleonoru pocit velmi podobný provinilosti. Může za to ona, za divokou povahu tohohle miminka? Může z toho vinit jediné samu sebe? Nepoví to nikomu, a už vůbec ne Cosimovi. Nemluvně ji svými projevy děsí, nabourává její přesvědčení, že je vynikající matka, že rodí potomky zdravé po duševní i tělesné stránce. Skutečnost, že jedno z jejích dětí je tak obtížně zvladatelné, tak nepoddajné, podrývá samotnou podstatu role, kterou Eleonora ve Florencii zastává.